8:22 PM | 0.0KB/s

Sodh_Navneet_Ank...

शोध नवनीत

प्रधान सम्पादक : डॉ० अवधेश प्रताप सिंह • सम्पादक : डॉ. प्रमोद कुमार मिश्र

ISSN : 2321-6581
जुलाई - दिसम्बर - 2021
वर्ष : IX, अङ्क - II
कुल अङ्क - XVII
Impact Factor : 4.214

शोध नवनीत

नामृतं लिख्यते किञ्चित्

शोध नवनीत
SHODH NAVNEET

षाण्मासिकी अन्ताराष्ट्रिया शोध-पत्रिका

The Half Yearly International Peer-Reviewed Research Journal of Humanities and Oriental Knowledge

हमारा प्रयास समाजोपयोगी, नवीन एवं प्राच्यज्ञान का प्रकाशन

"Our whole effort is to publish societal, innovative and oriental knowledge"

स्तुति प्राच्यविद्या समिति, गोण्डा (उ.प्र.)
STUTI PRACHYAVIDYA SAMITI, GONDA (U.P.)
अन्तर्जाल (Website) : www.shodhnavneet.com
अणुसंकेत (E-mail) : shodhnavneet@gmail.com
चलभाष (contact us) : +91-7800193920

जुलाई - दिसम्बर - 2021 ISSN : 2321-6581
वर्ष : IX, अङ्क - II, कुल अङ्क - XVII
Impact Factor : 4.214

शोध नवनीत
SHODH NAVNEET

(षाण्मासिकी अन्ताराष्ट्रिया शोध-पत्रिका)

The Half Yearly International Peer-Reviewed (Refereed) Research Journal of Humanities and Oriental Knowledge

हमारा प्रयास समाजोपयोगी, नवीन एवं प्राच्यज्ञान का प्रकाशन

Our whole effort is to publish societal, innovative and oriental knowledge.

प्रधान सम्पादक :
डॉ. अवधेश प्रताप सिंह
असिस्टेंट प्रोफेसर, संस्कृत विभाग, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली

सम्पादक :
डॉ. प्रमोद कुमार मिश्र
असिस्टेंट प्रोफेसर-संस्कृत, गौतमबुद्ध राजकीय महाविद्यालय, अयोध्या (उ.प्र.)

सह-सम्पादक :
डॉ. आशुतोष पारीक
असिस्टेंट प्रोफेसर, सम्राट पृथ्वीराज चौहान राजकीय महाविद्यालय अजमेर, राजस्थान
डॉ. सुनील [illegible] शर्मा
[illegible] आचार्य, शिक्षाशास्त्र विभाग, श्री [illegible] शास्त्री राष्ट्रिय संस्कृत विद्यापीठ, [illegible]

12/217

- प्राचीन राजस्थान में मृण्मूर्ति कला का अध्ययन (प्रारम्भ से ६वीं शताब्दी ई. तक) — 169
  जयप्रकाश कुमावत
- कवि गङ्गाधरमेहेर प्रणीत 'तपस्विनी' महाकाव्य का हरेकृष्णमेहेर-कृत संस्कृतानुवाद : एक समीक्षण — 175
  डॉ. बुधिराम मिश्रः
- हिन्दी पत्रकारिता : मिशन से प्रोफेशन — 184
  दीपक कुमार, डॉ. अमित कुमार मिश्र
- स्त्री विरुद्ध अपराध : देवी अस्मिता का खंडन के संदर्भ में 'दयानन्द दिग्विजयम्' महाकाव्य में नारी विमर्श एक नैतिक मूल्य — 191
  [illegible]
- ईशोपनिषदि श्रीबलदेवभाष्यभास्करोदयेन पञ्चमुख्यतत्वानामनुसन्धानम् — 195
  Subrata Sarkar

Shodh Navneet (International Peer-Reviewed Research Journal)
ISSN : 2321-6581, IIJ Impact Factor : 4.214, Vol. XVII, Jul. - Dec. - 2021

ईशोपनिषदि श्रीबलदेवभाष्यभास्करोदयेन पञ्चमुख्यतत्वानामनुसन्धानम्

Subrata Sarkar *

भूमिका

श्रीपादबलदेवविद्याभूषणैः अचिन्त्यभेदाभेदतत्त्वं ईशोपनिषदि कथं प्रतिष्ठापितं तदत्र अनुसन्धीयते। अचिन्त्यभेदाभेदसम्प्रदायते बहुनि महत्त्वपूर्णानि तत्त्वानि सन्ति। तेषु तत्त्वेषु पञ्चमुख्यतत्त्वानि सन्ति। जीवपादाभिः अपि एतानि मुख्यपञ्चतत्त्वानि स्वीकुर्वन्ति। ननु कानि तानि मुख्यतत्त्वानि। अचिन्त्यवैष्णवसम्प्रदाये ईश्वरजीवप्रकृतिकालकर्माणि इत्येतानि पञ्चमुख्यतत्त्वानि। अचिन्त्यभेदाभेदसम्प्रदाये बलदेवविद्याभूषणः मुख्याचार्यः आसीत्। प्रबन्धेऽस्मिन् बलदेवविद्याभूषणभाष्येन ईशोपनिषदि एतेषां पञ्चतत्त्वानां स्वरूपम् अनुसन्धीयते। किञ्च कथं एतेषां तत्त्वानां ईशोपनिषदि समन्वयः भवति तदत्र प्रदर्श्यते। किञ्च एतैः मुख्यतत्त्वैः अचिन्त्यभेदाभेदतत्त्वस्यापि प्रकाशनं कथं भवति। किञ्च एतेषां तत्त्वस्थापनात् अद्वैतादिसम्प्रदायानां विरोधः चेत् कथं समन्वयः तदत्र प्रदर्श्यते। किञ्च यद्यपि अचिन्त्यभेदाभेदतत्त्वैः साकम् अन्येषां सम्प्रदायानां विरोधः अस्ति तथापि दोषः नास्ति। अतः विरोधे सत्त्वेऽपि कथं दोषो नास्ति तदपि विचार्यते। प्रबन्धोऽयं छात्राणाम् बोधगमाय न तु विदुषां कृते। प्रसिद्धाचार्यबलदेवविद्याभूषणैः कथं स्वसम्प्रदायमतस्थापनापुरस्सरं कथं ईशोपनिषदः भाष्यविरचनं कृतं तदत्र आलोच्यते। अनेन छात्राणां चित्तविभ्रमदोषः न भवति। यतो हि अद्वैतादिभाष्यग्रन्थबलात् तेषां चित्तविभ्रमः दोषः भवति। कस्य सम्प्रदायस्य साधुत्वं कस्य सम्प्रदायस्य मतम् ग्राह्यम् इति चिन्ता जायते। अस्य निवारणमत्र क्रियते।

अचिन्त्यभेदाभेदवादाः

श्रीश्रीकृष्णचैतन्यचरणानुचरगौडीयवैष्णवाचार्यपादगणाः सर्ववेदान्तसारभूतसर्वसिद्धान्तरत्न-श्रीमद्भागवतरसामृतसिन्धुतलगर्भतः अतर्क्यसहस्रशक्त्यद्वयज्ञानतत्त्वं तच्छक्तिवैचित्र्यवस्तुसमूह-सम्बन्धज्ञापकसर्वतन्त्रसिद्धान्तं प्रकोटीचक्रुः तदेव अचिन्त्यभेदाभेदवादः नाम्ना अभिधीयते। अचिन्त्यानन्तशक्तिसम्पन्नपरतत्त्वेन[1] सह परतत्त्वस्य यः अचिन्त्ययुगपत्भेदाभदसम्बन्धः तदेव अचिन्त्यभेदाभेदवाद इति। भगवान् श्रीकृष्णचैतन्यदेवः सर्ववेदैकफलरूपश्रीमद्भागवतमेव ब्रह्मसूत्रस्य अकृत्रिमभाष्यमिति सूचितवान्।[2] श्रीमद्भागवतं द्वैतस्य वा भेदाभेदवादस्य प्रतिपादकं न भवति। किञ्च मायातः भयमुत्पद्यते। अतः अद्वितीयपरतत्त्वं भयसंसारनिर्वतकमेव श्रीमद्भागवतम्।

---

* Assistant Professor, Department of Sanskrit, Bejoy Narayan Mahavidyalaya Itachuna, Hooghly, West Bengal